

BOEKEN bespreking

Bosnia after Dayton

Nationalist partition and international intervention, door Sumantra Bose, (Londen, 2002), 295 bladzijden, Uitgeverij C. Hurst & Co. Londen. ISBN 18 5065 645 2 € 88,-

Nog steeds stuurt Nederland ieder half jaar een bataljon vredestroepen naar het verscheurde Bosnië-Herzegovina om een bijdrage te leveren aan het ambitieuze *statebuilding*-project dat van dit voormalige slagveld een economisch en democratisch houdbaar land moet maken. De grote vraag is natuurlijk hoe lang dit nog zal duren.

Anno 2003, meer dan zeven jaar na het begin van het project, zetten waarnemers (wetenschappers, economen, politici en militairen) in toenemende mate vraagtekens bij de slagingskans ervan. Velen opperen vanuit ivoren torens of betrokken stellingen dat het vredesproces in Bosnië toe is aan herziening, óf door de greep op het land te verstevigen, óf door de handen ervan af te trekken.

Begin jaren negentig was Bosnië, een klein land met vier miljoen inwoners aan de rand van Europa, even het centrum van de wereld dankzij een ongekende aandacht van internationale organisaties, media en publiek voor de burgeroorlog die daar woedde. Na het in Dayton gesloten vredesverdrag dat een einde maakte aan deze oorlog, verdween de internationale aandacht.

Wat bleef waren de vertegenwoordigers van de wereldgemeenschap, met een grote zak met geld. Sinds 1996 zijn medewerkers van de NAVO, de Verenigde Naties, de OVSE, het IMF, de Wereldbank en tientallen hulporganisaties druk doende om met dit geld te repareren wat de Bosniërs zelf in minder dan vier jaar kapotmaakten.

Vinger op de zere plek

De Amerikaanse politicoloog Sumantra Bose – bekend van zijn studies naar de gewelddadige boedelscheiding van de multinationale Britse kolonie India in de staten Pakistan, India en Bangladesh – schreef een boek over de eerste zes levensjaren van 'Dayton-Bosnië'. In dit werk, getiteld *Bosnia after Dayton. Nationalist partition and international intervention*, analyseert hij haarfijn de internationale bemoeienis met deze compromisstaat. Hij legt zijn vinger op de zere plekken van een uniek experiment, dat in november 1995 begon op de Wright-Patterson Air Force Base bij de Amerikaanse plaats Dayton.

Bose's analyse van de internationale hulp aan Bosnië is belangrijk, omdat hij het gedrag van de uitvoerders van dit bijzondere *peacebuilding*-experiment specifiek onder de loep neemt. Hij poneert daarbij de stelling dat de wapens weliswaar sinds eind 1995 zwijgen, maar dat de situatie niettemin het beste kan worden omschreven als 'een voortzetting van de oorlog met andere middelen'.

Dit is niet alleen een oorlog van de drie strijdende partijen (Kroaten, Serviërs en Bosniërs) tegen elkaar, maar ook een openlijke guerrilla van alledrie tegen de internationale 'koepel' die het verdeelde land als een protectoraat aanstuurt en bijeen houdt.

De sporen van oorlogsbeeldspraak zie je in het hele boek terug. Zo spreekt Bose van een 'war of attrition' als hij de politieke hanengevechten bedoelt tussen de nationalistische hoofdmannen van Bosnië en de zwaargewichten van de internationale gemeenschap. Of schrijft hij over lokale elites die 'in de loopgraven zitten'. Het is dergelijk taalgebruik dat Bose's boek uitermate leesbaar maakt.

De auteur is goed in staat om complexe situaties helder en duidelijk uit te leggen, vaak middels metaforen. Dat maakt *Bosnia after Dayton* interessant voor een breder publiek dan alleen het exclusieve groepje politicologen dat zich op dit onderwerp heeft gestort en dat zich bezig houdt met de vraag of het Verdrag van Dayton nu wel of niet moet worden herzien.

Misleidende stereotypen

Bose's analyse kent vele lagen en inzichten. Zo wijst hij er nog eens op dat veel internationale *peacebuilders* in Bosnië zich laten leiden door negatieve stereotypen van de Bosniërs en simpele verklaringen van de laatste oorlog. Centraal daarin staat de notie dat 'zij', de gewelddadige Balkanmensen, anders zijn dan 'wij' westerlingen. Evengoed bestaat het misleidende beeld van een tolerant Bosnië, met een geromantiseerd verleden van multiculturalisme. Beide beelden – van het woeste en het tolerante Bosnië – kloppen niet, aldus Bose. Hij vindt dat het voortbestaan van dergelijke simplificaties bewijst dat de internationale gemeenschap de problemen in Bosnië eendimensionaal benadert.

Dit leidt er volgens hem toe dat de bij de wederopbouw betrokken organisaties een poging doen om 'Joegoslavië-in-het-klein' te repareren, terwijl de hele regio het Joegoslavische idee (eenheid en samenwerking van de Zuid-Slavische volkeren) al jaren geleden ten grave heeft gedragen. Deze poging is daarom op een punt beland dat zij toe lijkt aan herziening. Ze loopt, bekeken vanuit de genoemde perspectieven, namelijk voor geen meter.

Voor ideeën over de herziening hebben zich twee 'scholen' gemeld: de eerste wil het Verdrag van Dayton zodanig aanpassen dat de constitutionele eenheden van Bosnië worden gedwongen sterker te integreren, de ander wil 'Dayton' opdoeken en de staat opdelen in drie min of meer onafhankelijke 'entiteiten'.

Een 'doormodderscenario'

Bose wil geen van beide wegen inslaan. In zekere zin opteert hij voor een doormodderscenario, met als einddoel een moderne, losse, multinationale federatie als in België of Zwitserland bestaat. Samenwerken moet de richtlijn zijn, niet samenleven. Hoewel het realiseren van deze einduitslag een lang en moeizaam proces zal vergen, ziet Bose geen reden tot pessimisme. Veel gevaarlijker voor de slagingskans van een Bosnische federatie zijn volgens hem het wegtrekken van jonge en hoogopgeleide mensen (de *brain-drain*), de ongelimiteerde groei van corruptie en georganiseerde misdaad, en de economische misère in het gebied.

Bose's pleidooi is persoonlijk. Zijn analyse is doorspekt met anekdotes over zijn eigen bezoeken aan het land. Hij wekt daarmee de indruk dat observatie en participatie onderdeel zijn geweest van zijn gegevensvergaring. Met name de case-studie over de situatie in de Herzegovijnse stad Mostar leest als een journalistieke reportage. Andere delen dragen meer het karakter van een opiniërend pamflet dan van een wetenschappelijke verhandeling. Zoals zoveel bezoekers lijkt de auteur verliefd te zijn geworden op het gebied Bosnië. Dit doet echter niets af aan zijn inzichten. De Amerikaanse politicoloog weet goed aannemelijk te maken dat het aanpassen van het constitutionele raamwerk van Bosnië meer valkuilen kent dan een doormodderscenario met langzame hervormingen. In veel opzichten geeft hij daarom de Hoge Vertegenwoordiger en zijn medewerkers (die de hele internationale inspanning vanuit Sarajevo coördineren) gelijk. Vastberaden doorgaan op de ingeslagen weg is ook hun motto.

Overtuigend en informatief

Behalve overtuigend is *Bosnia after Dayton* erg informatief. Dit is met name een goed boek voor al diegenen die willen weten wat er met Bosnië is gebeurd sinds het een paar jaar geleden uit de kranten en van de televisieschermen verdween. Datzelfde geldt voor degenen die door hun werk praktijkervaring opdeden met de wederopbouw of beveiliging van 'Dayton-Bosnië'. Voor hen biedt dit boek een context en een bredere horizon. Het is alleen jammer dat hiervoor een hoge prijs (88 euro!) moet worden betaald.

drs. A. TEN CATE, IMG/KL

De Haantjes in Vogelvlucht

Het Veluwebataljon 1-8 R.I. in Indië, 1945-1948, door Gerben Visser, Uitgeverij Van Wijnen, Franeker, 2002
ISBN: 90 5194 243 5
€ 13,95

De herinneringsliteratuur over de strijd in Nederlands-Indië heeft weer een nieuw product opgeleverd. 'De Haantjes' in de titel van het boek van Gerben Visser, zijn

de oorlogsvrijwilligers van de Veluwe. Een verzameling van 'boeren, burgers en boswachters' met op hun uniform hun beeldmerk genaaid: de haan.

Als kort na het einde van de Tweede Wereldoorlog regionale bataljons van oorlogsvrijwilligers worden geworven, zijn de mannen uit Harderwijk, Ermelo, Barneveld en omstreken er als de kippen bij. Als groentjes gaan zij in 1945 naar Indië om daar geleidelijk een geducht infanteriebataljon te worden.

Summiere beschrijvingen

Ook de aanduiding 'in vogelvlucht' is toepasselijk en legt gelijk de achilleshiel van het boek bloot. Het is eigenlijk niet goed leesbaar voor iemand die er niet bij is geweest. De meeste gebeurtenissen in het boek zijn te summier omschreven om voor een buitenstaander een goed beeld van de situatie te kunnen oproepen. In het boek spelen vele tientallen personen een rol, maar geen der karakters gaat leven voor de niet ingewijde lezer. Ze hebben alleen een naam, geen gezicht, geen persoonlijkheid en geen karakter(-ontwikkeling). Ook worden talrijke historische gebeurtenissen niet of nauwelijks toegelicht. Ze gebeuren gewoon in drie zinnen. Het boek is daarmee een soort sleutelroman geworden, eigenlijk alleen begrijpelijk voor ex-leden van het bataljon of andere Indië-veteranen die in dezelfde periode en op dezelfde plaatsen zijn geweest.

Toch is Visser een oud-journalist. Op zich is dat ook wel te merken. Hij gebruikt korte zinnen, veel directe rede en schrijft verder vlot over de vele gebeurtenissen die zich in de loop van de tijd hebben voorgedaan. Soms boeit het verhaal daarom – ook de niet ingewijde lezer – in zijn korte anekdotische fragmenten. Het boek is daarmee echter vooral een opsomming van losse gebeurtenissen. Het heeft geen ander doel dan het geheugen van menig Indië-veteraan (met name van het Infanteriebataljon 1-8 en de U-brigade) op te frissen.

Nuchtere Hollandse jongens

Visser maakt daarbij de mannen van het Veluwebataljon niet heldhaftiger dan ze zijn. Hij maakt geen helden van zijn strijdmakers. Eerder beschrijft hij nuchtere Hollandse jongens, die met veel over-

tuiging, creativiteit en inzet een onbekende oorlog ingingen, zonder oog te hebben voor het historisch perspectief van het conflict of de internationale politieke verhoudingen.

Veel Haantjes hadden in het verzet gezeten. Allen hadden ze de Duitse bezetting ondergaan. Het Nationalistische Indonesische leger (TNI) – vaak in één adem genoemd met de Jappen – was voor velen een verpersoonlijking van de bezetter. Niet de Nederlandse koloniale troepen, maar de Indonesische militieën krijgen daardoor in hun ogen de rol van bezetter. De Haantjes zien de dankbaarheid van de lokale bevolking en worden keer op keer geconfronteerd met het ongedisciplineerde optreden van de TNI tegen de Nederlanders, maar ook tegen de 'eigen' Indonesische bevolking. Dit roept bij veel Nederlandse militairen het begrijpelijke gevoel op voor een zeer rechtvaardige zaak te strijden. Onbegrijpelijk is voor hen daarom het politiek ingrijpen, zoals het stoppen van de succesvolle militaire eerste politieke actie en het onderhandelen met Soekarno en andere nationalistische leiders. Het gevoel verdraden te zijn door de Nederlandse en de internationale politiek speelt daarom evenzo een rol als de sterke gevoelens van kameraadschap en verbondenheid. Frustratie, maar ook heimwee, zijn daarmee twee belangrijke ingrediënten van het boek.

Herinneringen oproepen

Zoals gezegd, voor mensen die erbij zijn geweest en gediend hebben bij 1-8 R.I. of de U-Brigade zal het boek veel herinneringen oproepen. Goede maar ook slechte. Voor anderen blijft het een gefragmenteerde opsomming van vlot maar oppervlakkig beschreven gebeurtenissen. Op de laatste pagina's geeft het boek een onthutsend beeld van de terugkeer. Het gebrek aan erkenning en het ontbreken van begrip bij burgers en politici voor de militairen die vrijwillig en jarenlang hun leven hadden gewaagd voor Koningin en Vaderland. Ook hier gebruikt de schrijver soms (te) weinig woorden. Maar zijn boodschap is helder weergegeven in zijn laatste zin: *Wij willen ons in geen jaren meer met politiek bemoeien!*

C. MATSER, adjudant b.d.
F. MATSER, kolonel MPSP